www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Merkezi Yönetim, Yerel Yönetimler ve Koronavirüs (COVID-19) Salgını

Central Government, Local Governments and Coronavirus (COVID-19) Pandemic

Muhammed Yunus Bilgili*

Abstract: All states have organized their public administration in the form of central government and local governments according to the principles of centralization and decentralization in order to provide public services. While the fact that all public services are undertaken by the central government causes delays and waste of resources, if all of the services offered by local governments across regions may arise serious injustices. In this context, an important reason why states are organized in the form of central government and local governments is that both types of administration have some advantages and disadvantages. In the ordinary periods, who will produce and offer which public service is determined primarily by the constitution, laws and other regulatory administrative acts. However, in extraordinary periods such as the coronavirus (COVID-19) pandemic that affects the whole world, it is more important to provide public services to citizens quickly, efficiently and effectively. The aim of this study is to explain the advantageous aspects of central government and local governments in service delivery to tackle coronavirus (COVID-19) pandemic, and to commit suggestions on which services central and local government should focus on in order to reduce the effects of the outbreak. In the study, first of all, the concepts of centralization, decentralization, central government and local government are discussed in terms of their features, advantages and disadvantages. Later, the explanations about the coronavirus (COVID-19) pandemic that affected the whole world are given. In the last part of the study, suggestions on how to coordinate the advantages of central government and local governments to tackle the epidemic are presented.

Structured Abstract: States are organized according to the principles of centralization and decentralization so that public services can be offered to citizens more quickly and effectively. A main reason for such an organization is that central government and local governments have their own advantages and disadvantages. In other words, local governments are the type of administration created to overcome the disadvantages of the central government; it is a type of administration created in central government to overcome the disadvantages of local governments. The historical, cultural, demographic, economic and traditional characteristics of that country determine which service will be provided by which level of administration. Therefore, it is not possible to determine about a distribution of duties that applies to all states. However, the services that concern the whole society are generally provided by central government; services that concern a certain regional area are provided by local governments.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
Asst. Prof. Dr., Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Science, Department of Public Administration

ORCID 0000-0002-6062-8858

mybilgili@ktu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Bilgili, M. Y. (2020). Merkezi yönetim, yerel yönetimler ve Koronavirüs (COVID-19) Salgını. *Turkish Studies*, 15(6), 219-235. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44465>

Received/Geliş: 23 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 15 October/Ekim 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 20 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

States are making an intense effort to tackle the coronavirus (COVID-19) pandemic that begins in China and affects the whole world, and to reduce the spread of the virus and eliminate its effects. In these efforts, while the activities carried out by the health sector and its employees come to the front, it is very important to provide economic, social and cultural services besides health services in order to minimize the economic, social and cultural damages caused by the pandemic. Central and local governments have fulfilled some responsibilities regarding the provision of economic, social and cultural services to the citizens in the pandemic, especially the health services. Delays in the services provided by the central governments; the lack of unity and integrity in the services provided by local administrations constitutes the main reasons for criticism of these administrations.

The aim of this study is to explain the advantageous aspects of central government and local governments in service delivery to tackle coronavirus pandemic, and to commit suggestions on which services central and local government should focus on in order to reduce the effects of the outbreak. Within the scope of the study, some services provided by central government and local governments in countries during coronavirus pandemic were addressed and it was determined how different administration types try to provide services, and how the strengths of central government and local governments will be brought together.

Activities carried out by central governments to tackle the COVID-19 outbreak include examples of travel restrictions, increasing the capacity of health services, taking financial and economic measures, and temporarily school and other gathering areas closures.

Services that local governments try to provide during the pandemic, reorganization of public transportation services, canceling planned activities such as fairs, congresses and conferences, making hygiene and sanitation procedures, raising awareness of local people about the pandemic, providing psychological support for citizens, and provide housing, isolation, hygiene, and food requirements of vulnerable community groups.

If all services are undertaken by the central government during the pandemic period, problems such as delay in service, waste of resources and provision of services away from the demands of the public will be encountered. In trying to provide all services by local governments, there will be disadvantages such as injustice between the regions and deterioration of unity and integrity of the administration. Therefore, the global coronavirus outbreak has demonstrated the necessity for central government and local governments to provide services in cooperation and coordination. The services to be provided from this perspective will eliminate the disadvantages of the management levels and maximize the benefits in service delivery.

The reasons that necessitate the existence of central government in the response to the COVID-19 outbreak; providing equal and standard health services to citizens, ensuring the impartiality of the administration in the provision of other services, especially health services, benefiting from scale economies by reducing costs in drugs, medical equipment or other goods and services, collecting statistical data about the pandemic in a single database and a disruption in services if it occurs, it enables those who are responsible to be identified more easily.

Integration of local governments in response to the coronavirus pandemic, ensuring that the services offered are more appropriate to local characteristics and needs, enabling regional services (like canalization, water services, and etc.) faster, mobilizing local resources in to tackle the pandemic, creating a solidarity and cooperation environment among local stakeholders, and will provide advantages in supply the daily requirements of the vulnerable groups of society. As a result of taking benefits of these advantages offered by local governments, central government will be able to focus on producing more strategic policies to response the pandemic as the workload will decrease.

Providing services by the central government in cases of emergency such as the coronavirus outbreak, as in the usual periods, whose benefits cannot be divided and the principles of exclusion are valid; providing services related to a certain region by local administrations will provide efficiency and productivity. During the pandemic, the services planned to be provided by the central government (like distribution of protective masks and hygiene materials) will be organized together with the local administrations, and this will make it possible for the service to be delivered to the citizens faster.

Keywords: Public Administration, Public Service, Central Government, Local Governments, Coronavirus (COVID-19) Pandemic

Öz: Bütün devletler, kamu hizmetlerini sunabilmek için merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine göre kamu yönetimlerini, merkezi yönetim ve yerel yönetimler şeklinde örgütlemiştir. Bütün kamusal hizmetlerin merkezi yönetim tarafından üstlenilmesi, gecikmelere ve kaynak israfına neden olurken, bütün hizmetlerin yerel yönetimler tarafından sunulmasında ise bölgeler arasında adaletsizlikler ortaya çıkabilecektir. Bu bağlamda devletlerin, merkezi yönetim ve yerel yönetimler şeklinde örgütlenmelerinin önemli bir nedeni, her iki yönetim türünün de bazı yararları ve sakıncaları barındırıyor olmasıdır. Olağan dönemlerde hangi hizmeti kimin üretip sunacağı başta anayasa olmak üzere kanunlar ve diğer normatif düzenleyici işlemlerle belirlenmiştir. Fakat bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirüs (COVID-19) salgını gibi olağanüstü dönemlerde, vatandaşlara hizmetlerin hızlı, verimli ve etkin bir şekilde sunulması daha büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, koronavirüs (COVID-19) salgınıyla mücadelede merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin hizmet sunumundaki üstün yönlerinin ortaya çıkarılarak, salgının etkilerini azaltmak adına bu yönetim türlerinin hangi hizmetlere odaklanması gerektiğine ilişkin öneriler getirmektir. Çalışmada öncelikle merkezden yönetim, yerinden yönetim, merkezi yönetim ve yerel yönetim kavramları özellikleri, yararları ve sakıncaları bağlamında ele alınmıştır. Daha sonra bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirüs (COVID-19) salgınına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin yararlarının salgınla mücadelede nasıl koordine edileceğine ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Kamu Hizmeti, Merkezi Yönetim, Yerel Yönetimler, Koronavirüs (COVID-19) Salgını

Giriş

Devletler, kamu hizmetlerinin vatandaşlara daha hızlı ve etkin sunulabilmesi için merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine göre örgütlenmiştir. Böyle bir örgütlenmeye gidilmesinin temel bir nedeni, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin kendine has yararları ve sakıncaları olmasından kaynaklanmaktadır. Hizmetlerin, hangi yönetim düzeyi tarafından sunulacağını o ülkenin tarihi, kültürel, demografik, ekonomik ve geleneksel özellikleri belirlemektedir. Dolayısıyla bütün devletler için geçerli olan görev bölüşüm ilkelerinden söz etmek güçtür (Bataveljic vd., 2016: 142). Bununla beraber, bütün toplumu ilgilendiren hizmetler genellikle merkezi yönetim; belirli bir yöreyi ilgilendiren hizmetler ise yerel yönetimler tarafından sunulmaktadır.

Çin'den başlayıp, bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirüs (COVID-19) salgınıyla mücadele etmek ve virüsün yayılımını azaltıp, etkilerini ortadan kaldırmak için devletler yoğun bir çaba harcamaktadırlar. Bu çabalar içerisinde, sağlık sektörünün yürüttüğü faaliyetler ön plana çıkarken, salgın sürecinin yarattığı/yaratacağı ekonomik, sosyal ve kültürel düzeydeki olumsuz etkilerin en aza indirilebilmesi için, sağlık hizmetlerinin yanında, ekonomik, sosyal ve kültürel hizmetlerin de sunulması büyük önem taşımaktadır (World Health Organization, 2020b: 1). Başta sağlık hizmetleri olmak üzere, salgın sürecinde ekonomik, sosyal ve kültürel hizmetlerin vatandaşlara sunulması konusunda, merkezi yönetimler ve yerel yönetimler bazı sorumluluklar üstlenmiş ve üstlenmeye de devam etmektedir. Merkezi yönetimler tarafından sunulan hizmetlerde yaşanan veya yaşanması muhtemel gecikmeler merkezi yönetimin; yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerde ise birlik ve bütünlüğün olmaması bu yönetimlerin koordinasyon ve işbirliği içerisinde faaliyet göstermelerinin temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, merkezi-yerel yönetimlerin hizmet sunumundaki yararlı ve sakıncalı yönlerinin ortaya konulması ve koronavirüs salgını bağlamında yönetim düzeylerinin olumsuz etkilerinin en aza indirilebilmesi için çeşitli önerilerin getirilmesidir. Söz konusu çalışma kapsamında, koronavirüs salgınının yaşandığı ülkelerde merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetler ele alınmış ve farklı yönetim türlerinin daha çok hangi alanda hizmet sunmaya çalıştığı tespit edilerek, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin güçlü yanlarının nasıl bir araya getirileceği üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine dayanılarak oluşturulan merkezi yönetim ve yerel yönetimler üzerine kavramsal açıklamalar yapılmış ve her iki yönetim düzeyinin özellikleri, yararlı ve sakıncalı yanlarına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinden başlayarak bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirus salgınıyla ilgili temel bazı bilgilere yer verilmiş, ardından salgının Türkiye'deki gelişim süreci kısaca ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, İtalya, Fransa, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore, İspanya, Yeni Zelanda, Almanya ve Türkiye'de merkezi yönetim ve örgütlerinin koronavirusla mücadele kapsamında yürüttükleri hizmetler irdelenmiştir. Yine bu bölümde, Bilbao (İspanya), Lizbon (Portekiz), Milano (İtalya), Rio de Janeiro (Brezilya), Tokyo (Japonya), New York (Amerika Birleşik Devletleri), Atina (Yunanistan), Wenzhou (Çin), İstanbul (Türkiye) ve Ankara (Türkiye) kentlerinin yerel yönetim birimlerinin salgınla mücadele edebilmek adına yürüttüğü hizmetler incelenmiştir.

1. Kavramsal Olarak Merkezi-Yerel Yönetimler

Çalışmanın bu bölümünde, merkezden yönetim, merkezi yönetim, yerinden yönetim ve yerel yönetimlerle ilgili kavramsal açıklamalar ele alınmış ve söz konusu kavramların özellikleri ile birlikte faydalı ve sakıncalı yanları işlenmiştir.

1. 1. Merkezi Yönetim

Devlet olarak nitelendirilen tüzel kişilik, sınırları içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli faaliyetler yürütür. Bu faaliyetlerin, etkin, verimli, halk taleplerine uygun ve hızlı bir şekilde sunulabilmesi için devletler, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine göre kamu yönetimlerini biçimlendirirler. Kamu yönetimi kısaca, halkın ihtiyaç duyduğu hizmetlerin, etkili ve verimli sunulabilmesi için organize olmak şeklinde ifade edilebilir (Anbarlı Bozatay & Kızılkaya, 2016: 610). Devletler, tarihi, ekonomik, kültürel, siyasal ve coğrafi özellikler gibi değişkenleri dikkate alarak, kendisine özgü bir kamu yönetimi yapılanmasına giderek kamusal hizmetleri sınırları içerisinde sunmaya çalışır (Bataveljic vd., 2016: 142). Hizmet sunumunda, merkezi yönetim ve yerel yönetim şeklinde bir ayrıma gidilmesinin temelinde, her iki yönetim tarzının da birtakım avantajlara ve dezavantajlara sahip olması yatmaktadır. Bu noktada merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine dayanılarak oluşturulan merkezi yönetim ve yerel yönetim kavramlarının ne ifade ettiğinin açıklanması gerekmektedir.

Merkezden yönetim, kamu hizmetlerinde birlik ve bütünlüğün sağlanabilmesi amacıyla, hizmetlere ilişkin karar ve faaliyetlerin merkezi hükümet ve onun hiyerarşisi içinde yer alan örgütlerce yürütülmesine dayanan yönetim tipidir (Eryılmaz, 2012: 106; Ökmen & Parlak, 2010: 8; Anbarlı Bozatay & Kızılkaya, 2016: 611). Başka bir ifadeyle, merkezden yönetim, güç ve kontrolün sistematik bir şekilde merkezi yönetim ve ona ait örgütlerde toplanmasıdır (Şahin, 2017: 19). Bu anlamıyla merkezden yönetimde, kamu hizmetlerine ilişkin kararların alınması ve uygulanması tek merkezden yapılmaktadır (Şengül, 2010: 1). Kamusal hizmet sunumuna göre merkezden yönetim, devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya onların yakın denetimi ve gözetimi altında sunulan kamu hizmetlerinin merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilmesidir (Talat Arslan, 2005: 197). Merkezden yönetim ilkelerine göre oluşturulan kamusal örgüt veya örgütleri ifade etmek üzere merkezi yönetim, dar anlamda, yönetsel yetki ve fonksiyonların; geniş anlamda ise hukuki, siyasi ve yönetsel yetkilerin merkezde (başkentte veya yetkilendirilmiş taşra teşkilatlarında) toplanmasıdır (Ulusoy & Akdemir, 2017: 57). Söz konusu tanımlamalar dikkate alındığında, merkezden yönetim anlayışının bazı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu özellikler aşağıda sıralanmıştır (Eryılmaz, 2012: 107; Ökmen & Parlak, 2010: 8-9):

- Kamu politikalarını belirleme, karar alma ve yürütme yetkisi merkezi yönetim ve bağlı örgütlerinde toplanmıştır. Bu örgütler arasında hiyerarşik bir düzen söz konusudur.
- Kamusal hizmetlerin gerektirdiği gelir ve giderler merkezi bütçede toplanmaktadır.

- Merkezi yönetim birimlerinde görev alacak personele ilişkin işlemler merkezden yönetilmektedir (bu yetki çeşitli kurallar dâhilinde taşra birimlerine devredilebilir).

Merkezden yönetim anlayışının bazı yararları olduğu gibi bazı sakıncaları da söz konusudur. Merkezden yönetim anlayışının yararları (Kerber & Grundmann, 2006: 216; Keleş, 2006: 26; Şahin, 2017: 23; Eryılmaz, 2012: 108; Ulusoy & Akdemir, 2017: 63; Ökmen & Parlak, 2010: 9):

1. *Standartlaşma*; hizmet sunumunda bütün ülkede aynı standartlar uygulanarak, hizmetlerin ülke geneline aynı/benzer düzeyde ve niteliklerde sunulması sağlanır.

2. *Bölgesel adalet*; ekonomik ve sosyal kalkınmanın bölgeler arasında dengeli bir şekilde yürütülmesini ve kamu hizmetlerinin bütün ülkeye aynı/benzer düzeyde yayılması sağlanır.

3. *Yönetimde birlik ve bütünlük*; merkezi hükümetin siyasi ve idari bakımdan güçlenmesine imkân sağlar ve yönetimde birlik ve bütünlüğün gerçekleşmesine olanak sunar.

4. *İdarenin tarafsızlığı*; kamu görevlileri, yerel etkiler altında kalmadan, merkezden gelen emir ve talimatlara göre hizmet sunumunu gerçekleştirecekleri için, yerel/bölgesel etkilerin hizmet sunumunu etkilememesi ve rasyonel olmayan taleplerin yönetimden uzaklaştırılması sağlanır.

5. *Ölçek ekonomileri*; bazı hizmetleri sunabilmek için belirli bir ölçeğin yakalanması ya da büyük miktardaki miktardaki girdinin tek elden yönetilmesi maliyetlerin azalmasını sağlar.

6. *Bazı hizmetlerin merkezden yönetilmesi bir zorunluluktur*; diplomasi, adalet ve savunma hizmeti gibi hizmetlerin faydası tüm ülkeye yayılmıştır ve bu hizmetler, yararlanmada rakip olmama, dışlanmazlık ve bölünemezlik özellikleri taşıdıkları için merkezden yönetilmek zorundadır.

7. *Denetimde kolaylık*; merkezden yönetim anlayışına göre hiyerarşik biçimde dizayn edilen örgütsel yapılar daha kolay denetlenebilir.

Kamu hizmetlerinin bölgesel adaleti sağlayacak biçimde standartlaştırılması, idarenin tarafsızlığının sağlanması ve ölçek ekonomilerinden yararlanılması gibi önemli avantajlar sağlayan merkezden yönetim anlayışının bazı sakıncaları da söz konusudur. Merkezden yönetimin sakıncaları (Çağdaş, 2011: 391-392; Eryılmaz, 2012: 108-109; Ökmen & Parlak, 2010: 9):

1. *Kamu hizmetlerinde gecikme, kırtasiyecilik ve bürokrasinin artması*; karar alma yetkisi merkezde toplandığı için kararların alınması, ilgili birimlere aktarılması ve uygulanması hizmetin gerektirdiği ivediliğe uygun olmayabilir.

2. *Yerel halkın talep ve istekleriyle uyumsuz hizmet sunumu*; kamu hizmetlerine ilişkin kararlar merkezden alındığı için söz konusu kararlar ile yerel halkın talep ve ihtiyaçları arasında uyumsuzluk olabilir.

3. *Demokratik değerlerle uyumsuzluk*; kamu hizmetlerine ilişkin kararlar merkezi yönetim tarafından alındığı için kamu yararının oluşum sürecinde halk yer almamaktadır.

4. *Aşırı hizmet yükünün yönetimin etkinliğini azaltması*; merkezi yönetimin, günlük ve rutin işleri yürütmeye başlaması, hizmet yükünün artmasına ve dolayısıyla temel fonksiyonlarının (ulusal düzeyde stratejik kararlar alma gibi) yürütülmesini engelleyebilmektedir.

Merkezden yönetimin, kamu hizmetlerinde gecikme, bürokrasi ve kırtasiyeciliği artırması, sunulan hizmetlerin yöresel ihtiyaçlara cevap verememesi, demokratik değerlerle uyumsuzluk gibi sakıncalarından dolayı, günümüzde devletler kamu yönetimi yapılarının içinde yerinden yönetim anlayışına göre oluşturulan yerel yönetim birimlerine de yer vermektedir.

1. 2. Yerel Yönetimler

Devletler, faydası belirli alanlarla sınırlı hizmetlerin daha etkin ve verimli sunulabilmesi amacıyla, kamu yönetiminde yerel yönetimlere yer vermektedirler (Lee & Braham, 2020). Yerinden yönetim, kamu hizmetlerinin, merkezi yönetimden ayrı ya da onun hiyerarşisi altında olmayan, özerk (idari ve mali) kamu tüzel kişileri (örneğin: belediyeler) tarafından yerine getirilmesidir (Karkin & Jansses, 2020; Toprak, 2006: 11; Tortop vd., 2008: 98; Anbarlı Bozatay & Kızılkaya, 2016: 613). Yerel yönetimler ise, yerinden yönetim ilkelerine göre oluşturulan, belirli bir coğrafi bölgede yaşayan topluluğun yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, merkezi yönetimden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip, kendi kararlarını organları vasıtasıyla alan ve kendine has bütçesi, personeli ve kaynakları bulunan kamu tüzel kişisidir (Ökmen & Parlak, 2010: 7; Güven vd., 2017: 191; Görmez, 2000: 82). Yerel yönetimlerin özerkliğinin temelinde; merkezi yönetimin sakıncalarının giderilmek istenmesi ve yürütecekleri hizmetleri kendi sorumlulukları kapsamında düzenlenme yetkileri yer almaktadır (Parlak, 2014: 18). Yerel yönetimler, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılarken, diğer taraftan ülke kalkınması açısından büyük öneme sahip, eğitim, sağlık ve altyapı gibi pek çok önemli görevi de yerine getirmektedirler (Özer, 2015: 525). Bu bağlamda, yerel kamusal hizmetlerin, yerinden yönetim birimlerince karşılanması, sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmelere daha uygun düşmekte ve daha demokratik bir görünüm sergilemektedir (Mahmutoğlu, 2011: 151). Yerel yönetimlerin demokrasiyle ilişkilendirilmesinin önemli bir nedeni, bu örgütlerin karar organlarının oluşumunda ve karar alma süreçlerinde yerel halkın katılımına olanak vermesidir (Parlak, 2014: 18). Bu bakış açısıyla, yerel yönetimlerin, hizmet sunumuna halkın katılımını sağlayan önemli örgütler olduğu belirtilmelidir (Pandeya & Oyama, 2019: 869).

Yerinden yönetim ve yerel yönetimlere ilişkin açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, bu yönetim tipinin bazı özellikleri olduğu görülmektedir. Bu özellikler (Çağdaş, 2011: 394-395; Nadaroğlu, 2001: 25; Ökmen & Parlak, 2010: 14-15; Eryılmaz, 2012: 116-117):

- Yerinden yönetim birimleri, merkezi yönetim dışında ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahiptir.
- Yerinden yönetim birimleri idari ve mali özerkliğe sahip örgütlerdir.
- Yerinden yönetim birimleri, merkezi yönetimin hiyerarşik denetimine değil, idari vesayet denetimine tabidir.
- Yerinden yönetim birimleri kendi organları aracılığıyla yönetilmektedir.

Yerinden yönetim ve yerel yönetimler uygulamasının birtakım yararları ve sakıncaları vardır. Bu yararlar (Kusumasari vd., 2010: 439; Kinoshita vd., 2020: 173; Şahin, 2017: 24-25; Ulusoy & Akdemir, 2017: 63; Ökmen & Parlak, 2010: 15; Şengül, 2010: 11; Keleş, 2006: 26; Sezer & Vural, 2010: 210):

1. *Halkın taleplerine duyarlılık*; bir mal ya da hizmet, tüketileceği yere ne kadar yakın bir birim tarafından üretilirse, hem o mal veya hizmetin yerel ihtiyaçlara uygunluğu hem de yerel halkın mal ve hizmet sunumuna katılımı sağlanmış olur.

2. *Demokrasiyi güçlendirme*; yerel yönetimler demokratik esaslara daha uygun bir yönetim biçimidir. Yerinden yönetim anlayışı, seçmenlerle (yerel halk) yöneticiler arasındaki bağları yakınlaştıracığı için karar alma süreçlerine seçmenlerin katılımı da artırılabilir.

3. *Hesap verilebilirliğin artırılması*; yerinden yönetim, kamusal hizmet sunumunda, yöneticileri ve halkı yakınlaştırmakta, bir aksama olması durumunda yöneticileri uyarmayı kolaylaştırmaktadır.

4. *Ekonomik etkinliğin sağlanması*; yerinden yönetim birimlerinin gelir ve harcamalar konusunda söz sahibi olması piyasa benzeri bir rekabet ortamı oluşmasını sağlamakta; bu

birimlerin yerel koşullar hakkında bilgi sahibi olmaları, hizmetlerin merkezden sunulmasında ortaya çıkacak kaynak israfını ve gecikmeleri engelleyebilecektir.

5. *Halkın sorumluluk duygusunu geliştirme*; kamusal hizmetlerin yerel düzeyde sunulması ve bunun gerektirdiği maliyetin de yerel halk tarafından karşılanması, kamu hizmetlerinin bedava olmadığı duygusunu ön plana çıkaracak ve yerel halk finansmanını karşıladığı hizmetlerden yararlanırken daha ihtiyatlı davranacaktır.

Yerinden yönetim ve bu anlayışa dayanılarak oluşturulan yerel yönetimlerin, hizmet sunumunda halk tercihlerine uygunluk, demokrasiyi güçlendirme ve ekonomik etkinliğin sağlanması gibi yararlar sunarken birtakım sakıncaları da içerisinde barındırmaktadır. Bu sakıncalar (Günday, 2011: 76; Gözler, 2006: 76-77; Ökmen & Parlak, 2010: 15; Şengül, 2010: 12):

1. *Ülke bütünlüğünün ve milli birliğin sarsılma tehlikesi*; yerinden yönetim sisteminin uygulanması sonucu ortaya çıkabilecek en önemli sakınca, ülke bütünlüğünün ve milli birliğin sarsılma riskidir.

2. *Bölgeler arası eşitsizliklerin artması*; yerinden yönetim birimleri, ülke genelinde standart bir şekilde aynı hizmetleri sunamaz. Gelişmiş ve gelişmemiş kentler arasındaki gelir düzeyi farklılıkları düşünüldüğünde, yerinden yönetim hizmetlerinin farklı bölgelerde farklı nitelik ve niceliklerde sunulacağı görülmektedir.

3. *Partizanca uygulamalara yol açabilir*; yerinden yönetim anlayışı demokratik ilkelere daha uygun olmakla beraber, partizanca çekişmelere yol açabilme riskini içinde barındırır. Seçilmiş yerel organlar, yerel hizmet sunumunda yerel etkilerin etkisinde kalabilir veya hizmet sunumunda uzun vadeli proje tasarımları yerine, sonucu daha çabuk görülecek birtakım hizmetlere yönelebilir.

4. *Mali denetimdeki güçlükler*; yerinden yönetim birimleri, ayrı bir bütçe ve malvarlığına sahip oldukları için mali açıdan denetlenmeleri zorlaşmaktadır.

2. Koronavirüs (COVID-19) Salgını

12 Aralık 2019'da, Çin'in Wuhan şehrinde doktorlar nedeni bilinmeyen pnömani vakalarıyla karşılaşmaya başlamıştır (Türk Tabipleri Birliği, 2020: 16; fstoec vd., 2020: 1). Aralık 2019'da, Wuhan Hastanesine, etiyolojisi bilinmeyen viral pnömani olgularının kabul edilmesinin ardından yapılan araştırmalar, bu hastaların Huanan Deniz Ürünleri Toptancı Pazarında (Wuhan Güney Çin Deniz Ürünleri Şehir Pazarı) kümelenildiğini ortaya çıkarmıştır (Arshad Ali vd., 2020: 644; Lu vd., 2020: 40; Zhu vd., 2020: 727; Singhal, 2020: 282). Hastalığa ait ilk vakaların deniz pazarıyla bağlantılı olması, hastalığın hayvanlardan insanlara bulaştığını düşündürse de sonraki vakalar insandan insana bulaşın olduğunu göstermiştir (Laçinel Gürlevik, 2020: 47). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ-WHO) Çin Ülke Ofisi 31 Aralık 2019'da, Çin'in Hubei Eyaletinin Wuhan şehrinde etiyolojisi bilinmeyen pnömoni vakalarını bildirmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020: 5; World Health Organization, 2020a: 1). Çin yöneticileri, 31 Aralık 2019'dan 3 Ocak 2020'ye kadar, etiyolojisi bilinmeyen 44 vakayı DSÖ'ye raporlamıştır (World Health Organization, 2020a: 1). 7 Ocak 2020'de pnömaniye neden olan patojen izole edilmiş ve geçici olarak, yeni koronavirüs (2019-nCoV) şeklinde tanımlanmıştır (Lippi & Plebani, 2020: 79).

20 Ocak 2020'de Çin, Tayland, Japonya ve Güney Kore'den toplam 282 vaka raporlanmıştır (World Health Organization, 2020a: 1). Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan COVID-19 hastalığı Çin ve yukarıda anılan dört ülkeyle sınırlı kalmamış, Vietnam, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Singapur'da görülmüş ve dolayısıyla küresel bir salgın haline dönüşmüştür (Wang vd., 2020: 470; Wu vd., 2020: 217). DSÖ, 30 Ocak 2020'de, COVID-19 salgınına, karşılaşılabilecek yüksek riskin sağlık sistemlerinin kırılganlığını artıracak düşüncesiyle, uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu olarak sınıflandırmış (Sohrabi vd., 2020: 71), salgının Çin dışında 113 ülkede görülmesiyle birlikte 11 Mart'ta küresel salgın (pandemi) olarak tanımlamıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020: 5). 1 Haziran 2020 itibarıyla dünya genelinde toplam

COVID-19 vaka sayısı 6.057.853'e, 15 Haziran itibarıyla de 7.823.289'a ulaşmıştır (World Health Organization, 2020c: 1; World Health Organization, 2020d: 1).

Türkiye'de COVID-19'la ilgili çalışmalar 10 Ocak 2020'de başlamış ve 22 Ocak'ta Sağlık Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu ilk toplantısını gerçekleştirmiş, Şubat ayında Çin, Güney Kore ve İtalya'ya uçuşların durdurulması, İran ve Irak sınırlarının kapatılması gibi birtakım tedbirler alınmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020: 5; Türk Tabipleri Birliği, 2020: 18). Bütün alınan tedbirlere rağmen, Türkiye'deki ilk COVID-19 vakası 11 Mart'ta görülmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2020: 5). İlk vakanın görülmesinin ardından, toplam vaka sayısı artmaya başlamış, 31 Mart'ta 13.531, 30 Nisan'da 120.204, 31 Mayıs'ta 163.942, 15 Haziran'da 179.831 olarak tespit edilmiştir (<https://covid19.saglik.gov.tr/>).

COVID-19 salgınının bütün dünyayı etkisi altına almasıyla birlikte Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme, 2020: 2), salgını bir sağlık, insanlık ve kalkınma krizi; daha önce eşi benzeri görülmemiş bir sorun olarak tanımlamıştır. COVID-19'un hızlı bir şekilde yayılması, dünyadaki tüm toplulukları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiş ve devletler halk sağlığı ve sosyal önlemlerin yanı sıra, ülke içi ve uluslararası seyahat kısıtlamaları, evde kalmayı sağlayacak tedbirler, okul, işyeri ve dini mekânların geçici olarak kapatılması gibi uygulamaları hayata geçirmeye çalışmışlardır (World Health Organization, 2020b: 1). Bu önlemlerin bir kısmı merkezi yönetimler, diğer bir kısmı ise yerel yönetimler tarafından uygulanmaya çalışılmıştır.

3. Koronavirüs Salgını Sürecinde Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetimler

Çalışmanın bu bölümünde, ilk önce koronavirüs salgınıyla mücadele kapsamında merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin sundukları hizmetlere yer verilmiştir. Sonra, salgının etkilerini en aza indirebilmek için merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin faydalı yönlerinin nasıl bağdaştırılacağı üzerinde durulmuştur.

3.1. Koronavirüs Salgını Sürecinde Merkezi Yönetimler

COVID-19 salgınıyla mücadele edebilmek adına devletler pek çok tedbiri hayata geçirmişlerdir. Tablo 1'de, koronavirüsle mücadele kapsamında merkezi hükümetlerin yürüttüğü çabalar ele alınmıştır.

Tablo 1: Seçilmiş Ülkelerin Koronavirüsle Mücadele Çabaları

Ülke	Koronavirüsle Mücadele Kapsamındaki Çabaları
İtalya	Başbakan Giuseppe Conte, 21 Mart'ta, zorunlu olmayan tüm üretim faaliyetlerinin durdurulduğunu açıklamıştır. Sağlık Bakanlığı, tüm açık hava aktivitelerinin durdurulduğunu, park ve bahçe ziyaretlerinin yasaklandığını bildirmiştir. İçişleri ve Dış İşleri Bakanlıkları, çeşitli ülkelerden 3 milyon maske ve 300 mekanik ventilatör temin edildiğini belirtmiştir (Lorenzo & Trolino, 2020: 2-3).
Fransa	Ülkeye dışardan gelen vakaların tespit edilebilmesi ve ikincil temasla hastalığın bulaşmasının önlenmesi amacıyla, surveyans sistemi geliştirilmiştir (Stoecklin vd., 2020). 14 Mart 2020'de, açık bulunması zorunlu olmayan işletmelerin kapatılması kararı alınmış; tüm işletmelerin Mart-Mayıs arasındaki sosyal güvenlik primlerini ve vergi ödemelerini ertelemelerine izin verilmiştir (https://www.proskauer.com/alert/the-french-government-response-to-the-covid-19-highlights-of-measures-taken).
Çin	Salgının başlangıç noktası olarak kabul edilen Wuhan şehri, her türlü giriş ve çıkışlara kapatılmış, Hubei Eyaletinde birtakım trafik kontrol mekanizmaları oluşturulmuştur (Lin vd., 2020: 211). COVID-19 teşhisi konulan hastalar, hastanelerde izole edilmiş ve artan vakaların izole edilebilmesi için hızlıca 2 yeni hastane inşa edilmiştir (Wu & McGoogan, 2020: 1241). Çinli yetkililer, Hubei Eyaletine pek çok sağlık çalışanı göndermiş, sosyal mesafe kuralını katı bir şekilde uygulamış, okul, tiyatro ve işyeri gibi alanlar kapatılmış ve dışarıya maskesiz çıkmayı yasaklayan bir karantina süreci başlatılmıştır (Kupferschmidt & Cohen, 2020: 1062).

Amerika Birleşik Devletleri	15 Haziran 2020 itibariyle toplam vaka sayısı 2.057.838'e ulaşan ABD (World Health Organization, 2020e), salgının başlangıcındaki gevşek politikaları ile gündeme gelmiştir. Bu politikaların temelinde, kamu sağlığı hizmetlerinin federal devlet, eyalet yönetimi ve yerel yönetimler arasında paylaştırılmış olması yatmaktadır (Haffajee & Mello, 2020). Federal hükümet, kamu sağlığı acil durumu kapsamında, çeşitli hizmetlerin yerine getirilebilmesi için kullanılacak fonların temin edilmesinin yanında, koronavirüs teşhis testleri, antiviral ilaçlar ve aşıların geliştirilmesini kolaylaştırmak için adımlar atmıştır. Ayrıca sosyal mesafe kuralının uygulanabilmesi için, okulların kapatılması, sokağa çıkma yasağı ve çeşitli toplantıların ertelenmesine ilişkin emirler bazı eyaletlerde uygulama şansı bulmuştur (Gostin vd., 2020: 1547).
Güney Kore	Güney Kore hükümeti, koronavirüsle enfekte olmuş vatandaşların tespit edilebilmesi ve izolasyonunun sağlanabilmesi için çok sayıda teşhis testinin geliştirilmesi ve üretilmesini sağlamıştır. Ayrıca hükümet, vaka ve ölüm istatistikleri ile enfekte olmuş kişilerin hareketlerini içeren tüm bilgileri vatandaşlarıyla paylaşmıştır (Moon, 2020). Dahası Güney Kore Hükümeti, hastane ve klinik bakım hizmetlerinin kapasitesinin artırılması için kaynakları harekete geçirmiştir (Oh vd., 2020).
İspanya	Bakanlar Kurulu, koronavirüsün neden olduğu sağlık krizini yönetebilmek için 14 Mart'ta olağanüstü hal ilan etmiştir (Sierra, 2020). Ayrıca merkezi yönetim, sağlık sisteminin finansmanı ve işletmelerin korunabilmesi amacıyla milyarlarca Avroluk destek paketleri açıklamıştır (Legido-Quigley vd., 2020: 252).
Yeni Zelanda	21 Mart'ta, kitlesel toplantıların sınırlandırılması ve fiziksel mesafesinin artırılmasına ilişkin tedbirler açıklayan merkezi yönetim, 25 Mart'ta, tüm okulların ve zorunlu olmayan işyerlerinin kapatılması ile seyahat kısıtlamalarını içeren bir ulusal acil durum ilan etmiştir. Yeni Zelanda merkezi yönetimi, koronavirüsü azaltmak yerine elimine etmeyi amaçlayan, sınırların kontrolü ve ülkeye dışardan gelenlerin karantinaya alınması, enfekte olmuş kişilerin hızlıca tespit ve izolasyonu, hijyen şartlarının sağlanması, fiziksel mesafenin artırılması ve vatandaşların sürekli bilgilendirilmesine dayanan bir politika izlemeye çalışmıştır (Baker vd., 2020: 11-12).
Almanya	Alman Hükümeti, salgınla mücadelede başarılı olabilmek için insani, ekonomik ve politik boyutlarda çeşitli çabalar içine girmiştir. Koronavirüsün yayılmasını engellemek amacıyla, ikiden fazla kişinin bir araya gelmesi yasaklanmış, okul ve zorunlu olmayan işyerleri kapatılmış; sosyal mesafe kurallarına uymak şartıyla vatandaşların dışarıya çıkmasına izin verilmiştir. Ayrıca Alman Hükümeti, 23 Mart'ta 750 milyar Avro tutarında ekonomik destek paketi açıklamıştır (Narlikar, 2020: 2-3).
Türkiye	10 Ocak 2020'de Sağlık Bakanlığı Koronavirüs Bilim Kurulunun oluşturulması merkezi yönetimin bu yönde attığı ilk adımlardan biri olmuştur. Türkiye'de ilk vakanın görülmesinin ardından yükseköğretim dâhil okullarda eğitime ara verilmiş, spor müsabakaları ertelenmiş ve camilerde toplu şekilde ibadet etme yasaklanmıştır. Koronavirüsle mücadele kapsamında, her türlü bilimsel, kültürel, sanatsal ve benzeri toplantılar ertelenmiştir. 3. seviye yoğun bakım ünitesi bulunan bütün hastaneler pandemi hastanesi olarak ilan edilmiştir. Yurtdışından Türkiye'ye gelenler devlet yurtlarında karantina altına alınmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında dönüşümlü ve uzaktan çalışmaya izin veren genelge yayımlanmıştır. Salgının yayılmasının engellenebilmesi amacıyla büyükşehirlerde ve Zonguldak'ta belirli dönemlerde sokağa çıkma yasakları uygulanmış, 65 yaş üstü ve kronik hastalıkları olanlarla 20 yaş altı kişilerin sokağa çıkmaları kısıtlanmıştır. COVID-19'a yakalanan vatandaşların tedavilerinin ücretsiz yapılacağına ilişkin karar alınmıştır (Türk Tabipleri Birliği, 2020: 18-20). Burada ele alınan tedbirlerin bir kısmı 1 Haziran 2020 itibariyle kaldırılırken, bir kısım tedbirlerin uygulanmasına hala devam edildiği belirtilmelidir.

Tablo 1 incelendiğinde, merkezi yönetimlerin koronavirüs salgınıyla mücadele edebilmek adına, seyahat kısıtlamalarından, sağlık hizmetleri sunum kapasitesinin artırılmasına, mali ve ekonomik tedbir paketlerini uygulamaya almasından, okul ve çeşitli toplanma alanlarının kullanımının yasaklanmasına, zorunlu karantina uygulamalarından, virüsle mücadele konusunda halkın bilgilendirilmesine kadar pek çok faaliyet gerçekleştirdiği görülmektedir.

3. 2. Koronavirüs Salgını Sürecinde Yerel Yönetimler

COVID-19 salgını boyunca merkezi yönetimler gibi yerel yönetimler de çeşitli hizmetleri vatandaşlara sunmaya çalışmıştır. Günümüzde yerel yönetimlerin büyük oranda kentleştiği düşünüldüğünde, bu idarelerin kentsel alanda birtakım faaliyetler yürütmeye çalıştığı belirtilmelidir. Bu bağlamda, Tablo 2’de seçilmiş yerel yönetim birimlerinin salgın sürecinde kentsel alanlarda üstlendikleri hizmetlere yer verilmiştir.

Tablo 2: Yerel Yönetimler ve COVID-19

Yerel Yönetim Birimi/Kent	Koronavirüsle Mücadele Kapsamındaki Çabaları
Bilbao (İspanya)	Bilbao Belediyesi 13 Mart’ta, telefon ve telematik kanallarla vatandaşlara hizmet götürülmesi, toplu taşıma sistemlerinin yeniden düzenlenmesi, özel temizlik ve sanitasyon hizmetlerinin sunulması, belediye marketlerinin yeterli hale getirilmesi ve vergi ile ücretlerin son ödeme tarihlerinin ertelenmesini düzenleyen belediye acil durum planını ilan etmiştir (OECD, 2020: 40).
Lizbon (Portekiz)	Lizbon Belediyesi, belediyeye ait müze, galeri, kütüphane ve tiyatroları kapatmış ve tüm spor faaliyetlerini askıya almıştır. Eğitim hizmetinin bir parçası olan geziler veya belediye tarafından bu amaçla sunulan ulaşım hizmetleri iptal edilmiştir (OECD, 2020: 44).
Milano (İtalya)	Milano Belediyesi, muhtaç olan kişilere yardım etmek ve kentsel faaliyetlerin iyileştirilmesini desteklemek amacıyla, toplumun her kesiminin bağışlarına açık bir fon oluşturulacağını duyurmuştur. Oluşturulan bu fonda ilk gün 800.000 Avro toplanmıştır. Toplumun çeşitli kesimlerine maske dağıtımının yanında, belediyeye ait boş binalar savunmasız/kırılgan (evsizler vb. gruplar) kesimlerin izolasyonu için hazırlanmıştır (OECD, 2020: 46).
Rio de Janeiro (Brezilya)	Belediye, 13 Mart’ta COVID-19 salgınının yayılmasını engellemek amacıyla tüm kültürel faaliyetleri ertelemiş ve ulaşım ihtiyacının görülmesinde kalabalıklaşmayı önlemek amacıyla, sanayi (sabah 6’da), ticaret (sabah 8’de) ve hizmet (sabah 10’da) sektörlerinin iş başı yapma saatlerinin değiştirilmesine yönelik ilke kararı almıştır (OECD, 2020: 48).
Tokyo (Japonya)	Tokyo Büyükşehir Yönetimi, belediye personeli ve özel sektör çalışanlarının esnek ve uzaktan çalışmalarını teşvik etmiş, büyük etkinlikleri (sergi, fuar vb.) askıya almış ve okullar dâhil birçok kamu tesisini kapatmıştır. Ayrıca enfekte olan kişilerin sayısı, durumu ve özelliklerini içeren veri tabanı oluşturarak vatandaşları bilgilendirmiştir. Bu veri tabanı enfekte kişi bilgilerinin yanında, metro kullanan ve çağrı merkezlerini arayan kişi sayısı gibi bilgileri de içermiştir (OECD, 2020: 50).
New York (Amerika Birleşik Devletleri)	Yerel yönetimler, halk, işverenler ve diğer toplum paydaşlarının yararlanabilmesi için, el yıkama, bakım hizmeti isteme, sıkça sorulan sorular, bilgi formları ve eğitim materyallerinden oluşan broşürler üretmişlerdir (OECD, 2020: 47).
Atina (Yunanistan)	Belediye, COVID-19’la mücadele kapsamında sürekli bilgi vermek ve virüsün yayılmasını engelleyecek önlemleri duyurabilmek için bir radyo istasyonu kurmuş; sokakların, kaldırımların, yaya yürüyüş yollarının, meydanların ve devlet hastanelerinin dezenfeksiyonunu ve temizlenmesini sağlamıştır (OECD, 2020: 40).
Wenzhou (Çin)	Belediye yönetimi, COVID-19 salgınının yayılmasını engellemek amacıyla acil durum önlemlerini uygulamaya koymuştur. Bu önlemler; insan hareketliliğinin kontrol edilmesi, trafik akışının düzenlenmesi, günlük sterilizasyon işlemleri, toplu alanlara girişte vücut ısısının kontrol edilmesi, halka açık yerlerde havalandırma işlemlerinin yapılması, Hubei eyaletinden gelen herkesin 14 günlük karantinaya alınması, hane halkının günlük ihtiyaçlarının karşılanması için sadece bir kişinin dışarıya çıkmasına izin

	verilmesi ve kendi görev alanındaki otoyolların giriş ve çıkışlarının kapatılması şeklinde uygulanmıştır (Gong vd., 2020: 222-223).
İstanbul (Türkiye)	İstanbul Büyükşehir Belediyesi, koronavirüs pandemisi ilan edilmeden önce, koronavirüse ilişkin farkındalık oluşturacak ve toplumsal bilinci artıracak bilgilendirme faaliyetlerine başlamış ve bu kapsamda üst geçit, billboard vb. alanlara çeşitli afişler asmış ve vatandaşlara broşürler dağıtmıştır. Bu bilgilendirme çalışmalarının yanında toplu taşıma araçları, kapalı mekanlar, ibadethaneler, adliye binaları, hastaneler ve sağlık kuruluşları dezenfekte edilmiştir. Türkiye’de ilk koronavirüs vakasının tespit edilmesinin ardından İstanbul Büyükşehir Belediyesi vatandaşlara çeşitli hizmetler sunmaya devam etmiştir. Bu hizmetler; su borcundan dolayı su hizmeti alamayan vatandaşlara su hizmetinin tekrardan sağlanması, İstanbul Otogarı’nın dezenfekte edilmesi ve ortak kullanım alanlarına dezenfeksiyon ünitelerinin yerleştirilmesi, kentin çeşitli bölgelerinde vatandaşların salgın hakkında bilgilendirilmesi, işyerlerinin denetlenmesi, sağlık çalışanlarının İSPARK’tan ücretsiz yararlanabilmesi, koruyucu maskelerin üretilmesi ve metro seferlerinin yolcu yoğunluğu %25’i aşmayacak düzeyde yeniden planlanması şeklinde uygulanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020).
Ankara (Türkiye)	Ankara Büyükşehir Belediyesi, koronavirüsle mücadele kapsamında, umreden dönen vatandaşların karantina altına alındığı yurtlara yaşam destek malzemesi göndermiş, 65 yaş üstü vatandaşların toplu taşıma araçlarından ücretsiz yararlanması hizmetini geçici olarak askıya almış, sağlık çalışanlarının ulaşım hizmetlerinden ücretsiz yararlanabileceğini duyurmuş, toplu taşıma araçlarının hijyen çalışmalarının sürekli devam ettiğini bildirmiş ve Ankara Şehirlerarası Otobüs İşletmesine giriş ve çıkışlarına termal kameralar yerleştirmiş ve yolcu indirme ve bindirme noktaları iptal ederek giriş ve çıkışların iki kapıdan yapılması gibi çeşitli önlemler almaya çalışmıştır (http://www.ankara.bel.tr/haberler/baskentte-koronavirusle-mucadele-tam-gaz/ ; http://www.ankara.bel.tr/haberler/buyuksehir-koronavirus-onlemlerini-arttirdi/).

Yerel yönetimlerin koronavirüs salgınıyla mücadele kapsamında vatandaşlara sunmaya çalıştıkları hizmetlerin yer aldığı Tablo 2 incelendiğinde, bu idarelerin daha çok yerel halka yönelik (örneğin, toplu taşıma, gıda ve barınma desteği, kent içi trafiğin düzenlenmesi ve bilgilendirme çalışmaları) birtakım hizmetler sunduğu görülmektedir. Dolayısıyla koronavirüsle etkin mücadele yürütülmesinde yerel yönetimlerin, merkezi yönetim kadar önemli olduğu vurgulanmalıdır.

3.3. Merkezi-Yerel Yönetimler ile COVID-19 Salgını Üzerine Genel Değerlendirme

Koronavirüs salgını gibi olağanüstü dönemler, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin işbirliği ve koordinasyon içerisinde vatandaşlara hizmet sunmalarının gerekliliğini göstermektedir (Lee, 2019: 804). Bu noktada, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin, hizmet sunumunda avantajlı olduğu noktaların birleştirilmesi ve aralarında koordinasyon kurularak işbirliğine gidilmesi (Uzun, 2020: 1206) vatandaşlara daha hızlı, etkin, verimli ve adil hizmet götürülmesini sağlayacaktır.

Merkezi Yönetim: Yaşanan koronavirüs salgını sürecinde, merkezi yönetim, bütün vatandaşlara eşit ve aynı standartlarda sağlık hizmetlerinin götürülebilmesi için gereklidir. Farklı bir ifadeyle, sağlık hizmetlerinin yerel yönetimlere bırakılması durumunda, her yerel yönetim birimi sahip olduğu imkânlar ölçüsünde vatandaşlara sağlık hizmeti sunacak, kaynakları yetersiz olan yerel yönetim birimleri vatandaşlara hizmet götüremeyecektir. Bu durumda, yerel yönetim biriminin sınırlarında yaşayan vatandaşların sağlık hizmetlerinden yararlanamaması hem kendi hem de kamu sağlığını riske atacaktır. Olağanüstü bir dönem olarak nitelendirilebilecek koronavirüs salgınında merkezi yönetimin sağlık hizmetleri sunması idarenin tarafsızlığını da temin edecektir. Daha önce de belirtildiği gibi merkezi yönetim hiyerarşisi içinde faaliyet gösteren memurlar, yerel etkilerden uzak bir şekilde hizmet sunumunu garanti altına alabilecektir. Ayrıca

sağlık hizmetlerinin merkezi yönetim tarafından üstlenilmesi durumunda ölçek ekonomilerinden faydalanılarak daha düşük maliyetli hizmet sunumu da sağlanabilecektir. Şöyle ki, koronavirüsle mücadelede yararlanılacak ilaç, tıbbi malzeme ve koruyucu ekipmanların toplu bir şekilde alınması veya üretilmesi maliyet etkinliği yaratacaktır. Salgınla mücadele konusunda merkezi yönetimin sunduğu bir diğer avantaj ise, merkezi yönetim hiyerarşisi içinde olan kurum ve kuruluşların daha kolay denetlenebilir olmasıdır. Bu bağlamda salgınla mücadele konusunda herhangi bir aksaklığın yaşanması durumunda sorumluların tespiti kolaylaşacaktır.

Yerel Yönetimler: Koronavirüs salgınıyla mücadelede yerel yönetimlerin de sağlayacağı bazı avantajlar söz konusudur. Yerel yönetimlerin, yerel ihtiyaçlara uygun hizmet sunumu salgınla mücadelede en önemli unsurlardan biridir. Yerel yönetimler, belirli bir bölgeyi ilgilendiren, su, kanalizasyon ve katı atıklara ilişkin hizmetleri merkezi yönetimden daha hızlı sunabildiği gibi, söz konusu hizmetlerin yerel özelliklere uygun olmasını sağlayacaktır. Dahası yerel yönetimlerin yerel kaynakları salgınla mücadelede hızlıca harekete geçirebilecek olması, salgın sürecinin yerelde yaşattığı olumsuzlukları (örnek; işgücü piyasalarının aksamaması ve yerel ekonominin negatif etkilenmesi) azaltmak ve ortadan kaldırmak için büyük kolaylıklar sunmaktadır (United Nations Capital Development Fund, 2020: 10). Koronavirüs salgını sürecinde yerel yönetimler, ivedilikle sunulması gereken hizmetleri merkezi yönetimden daha hızlı yerine getirebilir. Örneğin, toplumun kırılgan kesimlerine (evsizler, dar/düşük gelirli ve engelliler vb.) yönelik barınma, beslenme ve hijyen ihtiyaçları yerel yönetimler tarafından hızlıca karşılanabilecektir (Kusumasari vd., 2010: 442). Salgın sürecinde yerel yönetimlerin çeşitli hizmetler sunması yerel halkla yerel yöneticileri yakınlaştıracak, bir dayanışma ve işbirliği ortamının oluşmasını sağlayacak ve hizmetlerde aksama olması durumunda yerel halk yerel yöneticilerden hesap sorabilecektir. Yerel yönetimlerin salgın sürecinde, kırılgan kesimlerin ihtiyaçlarını karşılaması, su, ulaşım, kat atık ve kanalizasyon gibi yerel hizmetleri sunması merkezi yönetimin iş yükünü azaltacağı için merkezi yönetim daha stratejik işlere odaklanabilecektir.

Koronavirüs salgınıyla mücadelede, toplumun tamamını ilgilendiren hizmetlerin merkezi yönetim, belirli bir yöreyi ilgilendiren hizmetlerin ise yerel yönetimler tarafından sunulması, diğer hizmetlerin sunulmasında olduğu gibi etkinlik ve verimlilik sağlayacaktır. Ayrıca salgınla mücadelede, merkezi yönetim tarafından sunulması planlanan bazı hizmetlerin (örnek; halka koruyucu maske veya hijyen malzemelerinin dağıtılması) yerel yönetimler tarafından üstlenilmesi veya bu işlerin merkez tarafından yerel yönetimlere devredilmesi hizmet sunumunu hızlandırabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Merkezden yönetim ve yerinden yönetim anlayışına dayanılarak kamusal hizmetlerin sunulması, bütün devletlerde rastlanan bir olgudur. Bu görev ayrımının temeli ekonomik, sosyal, kültürel ve geleneksel birtakım gerekçelerden kaynaklanmaktadır. Bununla beraber merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin hizmet sunumunda sağladıkları yararlardan daha fazla istifade etmek, bu yönetimlerin hizmet sunumundaki sakıncalarını en aza indirmek, kamu hizmetlerindeki görev ayrımının en temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Merkezi yönetimin hizmet sunumunda sağladığı faydalar; hizmet sunumunda standartlaşma, bölgeler arasında adalet sağlama, yönetimde birlik ve bütünlüğü tesis etme, idarenin tarafsızlığını güvence altına alma, ölçek ekonomilerinden yararlanma şeklindedir. Buna karşın merkezi yönetimin, hizmet sunumunda gecikme, kaynak israfı, kırtasiyecilik ve bürokrasiyi artırma gibi dezavantajları da söz konusudur. Bu sakıncalar, özünde yerel nitelikli olan hizmetlerin (örnek; su, kanalizasyon hizmetleri vb.) yerel yönetimlere bırakılması ile giderilebilir. Halkın taleplerine/ihtiyaçlarına duyarlılık, demokrasiyi güçlendirme, hesap verilebilirliğin kolaylaştırılması, ekonomik etkinliğin sağlanması ve halkın sorumluluk duygusunun geliştirilmesi, yerel yönetimlerin merkezi yönetimle karşılaştırıldığında hizmet sunumundaki güçlü yanları olarak öne çıkmaktadır. Devlet, kamu yönetimini teşkilatlandırırken bu güçlü yanları ne kadar ön plana

çıkarabilirse, vatandaşlara sunulacak hizmetlerden memnuniyet ve hizmet kalitesi de o ölçüde artacaktır.

Çin'in Wuhan kentinden başlayarak bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgınıyla mücadelede hem merkezi yönetimler hem de yerel yönetimler pek çok politikayı devreye sokmuşlardır. Bu politikaların başında sağlık sektörüyle ilgili faaliyetler yer alsa da, salgının ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin azaltılması için merkezi ve yerel yönetimler seferber olmuştur. COVID-19 salgınıyla mücadele edebilmek adına merkezi yönetimler tarafından yürütülen faaliyetler arasında, seyahat kısıtlamaları, sağlık hizmetleri sunum kapasitesinin artırılması, mali ve ekonomik önlemlerin alınması, okul ve çeşitli toplanma alanlarının geçici olarak kapatılması gibi örnekler yer almaktadır (Tablo 1). Yerel yönetimlerin salgın döneminde sunmaya çalıştığı hizmetler, toplu taşıma hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi, fuar, kongre ve konferans gibi planlanmış etkinliklerin iptal edilmesi, hijyen ve sanitasyon işlemlerinin yapılması, yerel halkın salgın konusunda bilinçlendirilmesi, salgın nedeniyle psikolojik sorunlar yaşayanlara yönelik desteklerin verilmesi ve kırılgan toplum kesimlerinin barınma, izolasyon ve gıda gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneliktir (Tablo 2). Çalışma kapsamında ele alınan örnekler, yerel yönetim birimlerinin salgın sürecinde daha çok günlük yaşamın devamlılığı için önem arz eden hizmetleri, merkezi yönetimlerin ise yoğun olarak salgının yayılmasını engellemek ve etkilerini en aza indirebilmek adına bütün ülkeyi ilgilendiren hizmetleri sunmaya çalıştığını ortaya koymuştur.

Salgın döneminde bütün hizmetlerin merkezi yönetim tarafından üstlenilmesi, hizmetin gecikmesi, kaynak israfı ve halkın taleplerinden/ihtiyaçlarından uzak hizmetlerin sunulması gibi sorunlara yol açacaktır. Bütün hizmetlerin yerel yönetimler tarafından sunulmaya çalışılmasında ise bölgeler arası adaletsizlik, idarenin birlik ve bütünlüğünün bozulması vb. sakıncalar ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, küresel düzeyde yaşanan koronavirüs salgını, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin işbirliği ve koordinasyon içinde hizmet sunmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

COVID-19 salgınıyla mücadelede merkezi yönetimin varlığını zorunlu kılan nedenler; vatandaşlara eşit ve standart kamusal hizmetlerin sunulabilmesi ve idarenin tarafsızlığının temin edilebilmesi, ilaç, medikal malzeme veya diğer mal ve hizmet alımlarında ölçek ekonomilerinden faydalanılması, salgınla ilgili istatistiksel verilerin tek bir veri tabanında toplanması ve hizmetlerdeki aksamalarda sorumluların daha kolay tespit edilebilmesine imkân vermesidir. Yerel yönetimlerin koronavirüs salgınıyla mücadeleye entegre edilmesi, hizmetlerin yerel özelliklere ve ihtiyaçlara uygun olmasını sağlama, yerel nitelikli hizmetleri daha hızlı gerçekleştirme, yerel kaynakları salgınla mücadelede harekete geçirebilme, yerel paydaşlar arasında işbirliği ortamı oluşturma ve toplumun kırılgan kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılama konusunda avantajlar sağlayacaktır. Yerel yönetimlerin sunduğu avantajlardan yararlanmanın sonucunda, merkezi yönetimin, iş yükü azalacağı için salgınla mücadelede daha stratejik kararların ve politikaların üretilmesine odaklanabileceği belirtilmelidir. Özetle, koronavirüs salgını gibi olağanüstü dönemlerde, olağan dönemlerde olduğu gibi, stratejik kararlar ile faydası bölünemeyen ve dışlanamazlık ilkelerinin geçerli olduğu hizmetlerin merkezi yönetim; belirli bir yöreyi ilgilendiren hizmetlerin ise yerel yönetimler tarafından sunulması etkinlik ve verimlilik sağlayacaktır.

Kaynakça

- Anbarlı Bozatay, Ş. & Kızılkaya, K. (2016). Merkezden yönetim-yerinden yönetim tartışmalarının odağında bir düzenleme: 6360 sayılı yasa hakkındaki değerlendirmeler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 609-637.
- Arshad A. S., Bolach, M., Ahmed, N., Arshad Ali, A. & Iqbal, A. (2020). The outbreak of coronavirus disease 2019 (COVID-19)-an emerging global health threat. *Journal of Infection and Public Health*, 13(2020), 644-646.

- Baker, M. G., Kvalsvig, A., Verrall, A. J., Telfar-Bernard, L. & Wilson, N. (2020). New Zealand's elimination strategy for the COVID-19 pandemic and what is required to make it work. *The New Zealand Medical Journal*, 133(1512), 10-14.
- Bataveljic, D., Jerotijevic, D. & Logarusic, D. (2016). A comparative analysis of the most popular models of local government. *Ekonomika*, 62(4), 141-154.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu yönetimi*. 5. Baskı, Umuttepe Yayınları.
- Gong, F., Xiong, Y., Xiao, J., Lin, L., Liu, X., Wang, D. & Li, X. (2020). China's local governments are combating COVID-19 with unprecedented response-from a Wenzhou governance perspective. *Frontiers in Medicine*, 14(2), 220-224.
- Gostin, L. O., Hodge, J. G. & Wiley, G. J. (2020). Presidential powers and responses to COVID-19. *JAMA*, 323(16), 1547-1548.
- Görmez, K.(2000). Demokratikleşme açısından merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkileri. *G.Ü. İ.İ.B.F Dergisi*, 2(1), 81-88.
- Gözler, K. (2006). *İdare Hukuku Dersleri*. 4. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları.
- Günday, M. (2011). *İdare hukuku*. 10. Baskı, İmaj Yayınevi.
- Güven, A., Karkacier, A. & Şimşek, T. (2017). Merkezileşme yerelleşme tartışmaları kapsamında yerel yönetimlerde vesayet denetimi sorunu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, XII(II), 189-208.
- Haffajee, R. L. & Mello, M. M. (2020). Thinking globally, acting locally-the U.S. response to COVID-19. *The New England Journal of Medicine*, 382(22). DOI: 10.1056/NEJMp2006740
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2020). *Koronavirüsle mücadele faaliyet raporu Mart-Nisan 2020*. <https://koronavirus.ibb.istanbul/wp-content/uploads/2020/06/iBB-Koronavirus-Faaliyet-Raporu-Mart-Nisan.pdf> (Erişim Tarihi: 21/06/2020).
- Karkin, N & Janssen, M. (2020). Structural changes driven by e-petitioning technology: Changing the relationship between the central government and local governments. *Information Technology for Development*, DOI: 10.1080/02681102.2020.1742078
- Keleş, R. (2006). *Yerinden yönetim ve siyaset*. 5. Basım, Cem Yayınevi.
- Kerber, W. & Grundmann, S. (2006). An optional European contract law code: Advantages and disadvantages. *Eueropean Journal of Law and Economics*, 21, 215-236.
- Kinoshita, Y., Dollery, B. & Yamazaki, K. (2020). Creating institutional advantage: Local government co-production with community groups. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 42(3).
- Kupferschmidt, K. & Cohen, J. (2020). Can China's COVID-19 strategy work elsewhere. *Science*, 367(6482), 1061-1062.
- Kusumasari, B., Alam, Q. & Siddiqui, K. (2010). Resource capability for local government in managing disaster. *Disaster Prevention and Management*, 19(4), 438-451.
- Laçinel Gürlevik, S. (2020). Koronavirüsler ve yeni koronavirüs SARS-CoV-2. *Journal of Pediatric Infection*, 14(1), 46-48.
- Lee, D. W. (2019). Local government's disaster management capacity and disaster resilience. *Local Government Studies*, 45(6), 803-826.

- Lee, J. M. & Braham, W. W. (2020). Measuring public service quality: Revisiting residential location choice using emergy synthesis of local governments in Pennsylvania. *Cities*, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102753>
- Legido-Quigley, H., Mateos-Garcia, J. T., Campos, V. R., Gea-Sanchez, M., Muntaner, C. & McKee, M. (2020). The resilience of the Spanish health system against the COVID-19 pandemic. *The Lancet*, 5(May 2020), 251-252.
- Lin, Q., Zhao, S., Gao, D., Lou, Y., Yang, S., Musa, S. S., Wang, M. H., Cai, Y., Wang, W., Yang, L. & He, D. (2020). A conceptual model for the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak in Wuhan, China with individual reaction and governmental action. *International Journal of Infectious Diseases*, 93, 211-216.
- Lippi, G. & Plebani, M. (2020). The novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak: Think the unthinkable and be prepared to face the challenge. *Diagnosis*, 7(2), 79-81.
- Lorenzo, G. D. & Trolio, R. D. (2020). Coronavirus disease (COVID-19) in Italy: Analysis of risk factors and proposed remedial measures. *Frontiers in Medicine*, 7(140). <https://doi.org/10.3389/fmed.2020.00140>
- Lu, H., Stratton, C. W. & Tang, Y. W. (2020). Outbreak of pneumonia of unknown etiology in Wuhan, China: The mystery and the miracle. *Journal of Medical Virology*, 92, 401-402.
- Mahmutoğlu, A. (2011). Türkiye’de merkezi yönetim-yerel yönetimler-mülki idare ilişkisinin geleceği. *Türk İdare Dergisi*, 471-472 (Haziran), 143-168.
- Moon, J. M. (2020). Fighting COVID-19 with agility, transparency, and participation: Wicked policy problems and new governance challenges. *Public Administration Review*, <https://doi.org/10.1111/puar.13214>
- Nadaroğlu, H. (2001). *Mahalli idareler*. 7. Bası, Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Narlikar, A. (2020). *The good, the bad, the ugly: Germany’s response to the COVID-19 pandemic*. ORF Special Report 108, May 2020, Observer Research Foundation.
- OECD (2020). *Cities policy responses*. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126769-yen45847kf&title=Coronavirus-COVID-19-Cities-Policy-Responses (Erişim Tarihi: 21/06/2020).
- Oh, J., Lee, J. K., Schwarz, D., Ratcliffe, H. L., Markuns, J. F. & Hirschhorn, L. R. (2020). National responses to COVID-19 in the Republic of Korea and lessons learned for other countries. *Health System & Reform*, 6(1), e-1753464. <https://doi.org/10.1080/23288604.2020.1753464>
- Ökmen, M. & Parlak, B. (2010). *Kuramdan uygulamaya yerel yönetimler*. 2. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları.
- Özer, A. M. (2015). Yerel yönetim merkezi yönetim ilişkilerinde gelir bölüşümü sorunu ve Türkiye’deki son durumun incelenmesi. *Türk İdare Dergisi*, 481, 525-558.
- Pandeya, G. P. & Oyama, T. (2019). Revitalizing local government performance management: Further dissecting the role of socioeconomic status and social mobilization policy. *Local Government Studies*, 45(6), 869-892.
- Parlak, B. (2014). Avrupa Birliği perspektifinden merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 2014(1), 7-40.
- Sağlık Bakanlığı (2020). COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) genel bilgiler, epidemioloji ve tanı. https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/covid-19-rehberi/COVID-19_

-
- REHBERI_GENEL_BILGILER_EPIDEMIOLOJI_VE_TANI.pdf (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- Sahin, A. R., Erdogan, A., Agaoglu, P. M., Dineri, Y., Cakirci, A., Y., Senel, M. E., Okay, R. A. & Tasdogan A., M. (2020). 2019 novel coronavirus (COVID-19) outbreak: a review of the current literature. *Eurasian Journal of Medicine and Oncology*, 2020;4(1), 1-7.
- Sezer, Ö. & Vural, T. (2010). Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 159, 203-219.
- Sierra, S. D. L. (2020). Old norms and new challenges in Spain's response to COVID-19. *The Regulatory Review*, <https://www.theregreview.org/2020/05/20/de-la-sierra-old-norms-new-challenges-spain-response-covid-19/> (Erişim Tarihi: 19/06/2020).
- Singhal, T. (2020). A review of coronavirus disease-2019 (COVID-19). *The Indian Journal of Pediatrics*, 87(4), 281-286.
- Sohrabi, C., Alsafi, Z., O'Neil, N., Khan, M., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C. & Agha, R. (2020). World Health Organization declares global emergency: A review of the 2019 novel coronavirus (COVID-19). *International Journal of Surgery*, 76(2020), 71-76.
- Stoecklin, S. B., Rolland, P., Silue, Y., Mailes, A., Campese, C., Simondon, A., Mechain, M., Meurice, L., Nguyen, M., Bassi, C., Yamani, E., Behillil, S., Ismael, S., Nguyen, D., Malvy, D., Lescure, F. X., Georges, S., Lazarus, C., Tabai, A., Stempfelet, M., Enouf, V., Coignard, B. & Bruhl, D. L. (2020). First cases of coronavirus disease 2019 (COVID-19) in France: Surveillance, investigations and control measures, January 2020. *Euro Surveillance*, 25(6). <https://doi.org/10.2807/1560-7917.ES.2020.25.6.2000094>
- Şahin, Y. (2017). *Yerel yönetimler*. 3. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Şengül, R. (2010). *Yerel Yönetimler*. Umuttepe Yayınları.
- Talat Arslan, N.(2005). İdari ve mali paylaşım açısından merkezi yönetim yerel yönetim ilişkileri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 33, 189-208.
- Toprak, Z. (2006). *Yerel yönetimler*, 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. & Özer, M. A. (2008). *Mahalli idareler*. 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım.
- Türk Tabipleri Birliği (2020). *COVID-19 pandemisi iki aylık değerlendirme raporu*. <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor.pdf> (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- Ulusoy, A. & Akdemir, T. (2017). *Mahalli idareler*. 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- United Nations Capital Development Fund (2020). *COVID-19 emergency response local government finance guidance note for immediate action*. Edition 4, <https://www.uncdf.org/article/5477/guidance-note-covid19-local-governments> (Erişim Tarihi: 19/06/2020).
- United Nations Development Programme (2020). *COVID-19 UNDP'nin bütünleşik yanıtı*. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/corporatereports/COVID19-Integrated-Response.html> (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- Uzun, A. (2020). Kötü huylu problem perspektifinden covid-19 pandemisi ile mücadele stratejileri: teorik ve pratik bir analiz. *Turkish Studies*, 15(4), 1193-1214. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44362>
-

- Wang, C., Horby, P. W., Hayden, F. G. & Gao, G. F. (2020). A novel coronavirus outbreak of global health concern. *The Lancet*, 395 (February 15), 470-473.
- World Health Organization (2020a). Novel coronavirus (2019-nCoV) situation report-1. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10_4 (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- World Health Organization (2020b). Surveillance strategies for COVID-19 human infection. <https://www.who.int/publications/i/item/surveillance-strategies-for-covid-19-human-infection> (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- World Health Organization (2020c). Coronavirus disease (COVID-19) situation report-133. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200601-covid-19-sitrep-133.pdf?sfvrsn=9a56f2ac_4 (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- World Health Organization (2020d). Coronavirus disease (COVID-19) situation report-147. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200615-covid-19-sitrep-147.pdf?sfvrsn=2497a605_4 (Erişim Tarihi: 17/06/2020).
- Wu, Y. C., Chen, C. S. & Chan, Y. J. (2020). The outbreak of COVID-19: An overview. *Journal of Chinese Medical Association*, 2020 (83), 217-220.
- Wu, Z. & McGoogan, J. M. (2020). Characteristics of and important lessons from the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak in China, *JAMA*, 323, 1239-1242.
- Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., Li, X., Yang, B., Song, J., Zhao, X., Huang, B., Shi, W., Lu, R., Niu, P., Zhan, F., Ma, X., Wang, D., Xu, W., Wu, G., Gao, G. F., Phil, D. & Tan, M. D. (2020). A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. *The New England Journal of Medicine*, 382(8), 727-733.

İnternet Kaynakları

- <http://www.ankara.bel.tr/haberler/baskentte-koronavirusle-mucadele-tam-gaz/> (2020, Haziran, 21).
- <http://www.ankara.bel.tr/haberler/buyuksehir-koronavirus-onlemlerini-arttirdi/> (2020, Haziran, 21).
- <https://covid19.saglik.gov.tr/> (2020, Haziran, 21).
- <https://www.proskauer.com/alert/the-french-government-response-to-the-covid-19-highlights-of-measures-taken> (2020, Haziran, 21).